

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
Факультет педагогіки та психології
Кафедра історії

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор із науково-педагогічної роботи

О.А. Кузнецова

28 серпня 2020 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ІСТОРИЧНОЇ ДЕМОГРАФІЇ

Ступінь магістра

Галузь знань 03 Гуманітарні науки

Спеціальність 032 Історія та археологія

Освітньо-професійна програма: «Історія та археологія»

2020 – 2021 навчальний рік

Розробник: кандидат історичних наук, старший викладач кафедри історії
Ласінська М.Ю.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри історії

Протокол від «26» серпня 2020 року № 1

Завідувач кафедри (Рижева Н.О.)

«26» серпня 2020 р.

Анотація

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Регіональні аспекти історичної демографії» складена Ласінською М.Ю. відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістрів спеціальності 032 Історія та археологія.

Предметом курсу «Регіональні аспекти історичної демографії» є вивчення історичної демографії різних регіонів світу, закономірності відтворення людських спільнот у минулому, історична обумовленість демографічних процесів та демографічний чинник в історії людства.

Міждисциплінарні зв'язки: навчальна дисципліна «Історична демографія» змістовно пов'язана з навчальними курсами «Історія України» та «Всесвітня Історія».

На вивчення дисципліни відводиться 90 годин / 3 кредити ECTS.

Ключові слова: *народонаселення, регіони, демографія.*

Abstract

The program of studying the normative academic discipline "Regional aspects of historical demography" was compiled by Lasinskaya M.Yu. according to the educational-professional program of preparation of masters of a specialty 032 History and archeology.

The subject of the course "Regional aspects of historical demography" is the study of historical demography of different regions of the world, patterns of reproduction of human communities in the past, the historical conditionality of demographic processes and the demographic factor in human history.

Interdisciplinary links: the discipline "Historical Demography" is meaningfully related to the courses "History of Ukraine" and "World History".

90 hours / 3 ECTS credits are allocated for studying the discipline.

Key words: *population, regions, demography.*

Опис навчальної дисципліни

Денна форма навчання

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 03 Гуманітарні науки	Варіативна	
	Спеціальність 032 Історія та археологія		
Індивідуальне науково-дослідне завдання (мультимедійна презентація «Антрополого-одонтологічні особливості населення України Дерматогліфічна характеристика людності України») – 1	Освітня програма: Археологія	Семестр	
Загальна кількість годин 90		1	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2,5 самостійної роботи студента 3,2	Ступінь: Магістр	Лекції	
		4	
Семінарські			
8			
Лабораторні			
-		-	
http://moodle.mdu.edu.ua/course/view.php?id=2120	Самостійна робота		
	78		
		Вид контролю: Залік	

Мова навчання – українська.

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить: для денної форми навчання – 90 год.: 12 год. – аудиторні заняття, 78 год. – самостійна робота (20 % / 80 %).

Заочна форма навчання

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 03 Гуманітарні науки	Варіативна	
	Спеціальність 032 Історія та археологія		
Індивідуальне науково-дослідне завдання (мультимедійна презентація «Біблія, як археологічне джерело») – 1	Освітня програма: Археологія	Семестр	
Загальна кількість годин 90		1	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи студента – 4	Ступінь: Магістр	Лекції	
		-	
Семінарські			
-			
Лабораторні			
-		-	
http://moodle.mdu.edu.ua/course/view.php?id=2120	Самостійна робота		
	-		
		Вид контролю: Залік	

Мова навчання – українська.

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить: для заочної форми навчання – 0 год.:) 0 год. – аудиторні заняття, 0 год. – самостійна робота (6% ~ 94%).

Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу: надати студентам інформацію наступні емпіричні дані про населення регіонів світу, як: кількість, статевовікова структура, приріст (скорочення) населення та фізичне переміщення населення (міграція). До задач вивчення регіональних аспектів історичної демографії належить: аналіз статистичних даних про рівні народжуваності і смертності, шлюбів і розлучень, тривалості життя; короточасні та довгострокові прогнози стану та динаміки руху населення. Сім'я та шлюб - як соціальні інститути, соціалізація конкретно-історичних індивідів як масовий процес - також належать до комплексу об'єктів демографії.

Завдання курсу: розглянути історичні обставини зародження та розвитку історичної демографії, виведення закономірностей та законів розвитку людності певних регіонів світу у різні періоди історії людства.

Регіональні аспекти історичної демографії є важливим предметом для студентів VI курсу історичного факультету. Завдяки матеріалу, який викладається в ньому, студенти отримують можливість підсумувати й узагальнити свої знання, набуті в галузі демографії, історичної статистики, методології історії протягом всього навчання.

Передумови для вивчення дисципліни: («Археологія», «Історія Стародавнього Сходу», «Первісна історія», «Основи антропології»).

Навчальна дисципліна складається з 3-х кредитів.

Очікувані результати навчання:

Здатність запам'ятовувати або відтворювати:

- глибокі знання в межах спеціалізації з позначенням новацій останнього часу;
- специфіку розвитку історичного пізнання в конкретні історіографічні періоди, в тому числі й на сучасному етапі;
- професійні норми в галузі історії та археології;
- основні етапи наукового пошуку в галузі історії та археології та завдання кожного з них;
- теорію й практики критичного осмислення уявлень про минуле у суспільстві, правила побудови наукових гіпотез.

Здатність розуміти та інтерпретувати:

- основні теоретичні та методологічні проблеми сучасної археологічної науки;
- шляхи формування репрезентативної джерельної бази при розробці певної наукової проблематики;
- зв'язок та різницю між історичними фактами у джерелі та історіографічними фактами у науковій літературі;
- вибір методології та методів при здійсненні власного дослідження;
- вузлові наукові проблеми, зв'язок між гіпотезою та методом, логічні наслідки певного припущення, зіставлення його з відомими теоретичними побудовами.

Здатність використовувати вивчений матеріал в нових ситуаціях:

- пояснювати взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, оцінювати альтернативні варіанти інтерпретації основних тенденцій та особливостей історичного розвитку людства у певні історичні періоди;
- аналізувати взаємозв'язки між позицією професійного археолога та пануючими у суспільстві поглядами на минуле;
- демонструвати навички професійного спілкування з використанням іноземної мови;
- брати участь у здійсненні реальних дослідницьких проектів;
- застосовувати сучасні методики викладання у вищій школі;

Здатність розбивати інформацію на відповідні компоненти і розуміти їх взаємозв'язок:

- аналізувати явища та процеси світової археології з урахуванням сучасних теорій суспільного розвитку;
- визначати інформаційний потенціал конкретних археологічних джерел при вирішенні певної наукової проблеми;

Здатність поєднувати частини разом, щоби одержати ціле з новою системною властивістю:

визначати соціальні функції історика в нових умовах;
встановлювати ефективну комунікацію з представниками інших гуманітарних та природничих наук;

обґрунтувати наукову новизну власного дослідження з урахуванням сучасних наукових досягнень;

розширювати джерельну базу за рахунок введення до наукового обігу архівних джерел, опрацювання фондів музеїв, участі у наукових експедиціях, шляхом створення нових джерел (пам'ятки археології та ін.).

Здатність оцінювати важливість матеріалу для конкретної цілі:

критично оцінювати ступінь розробленості дослідницької проблеми та отриманих результатів фахівцями;

визначати вплив на хід та результати дослідження традицій певних наукових шкіл;

узагальнювати результати власного дослідження;

аргументувати зв'язок теми обраного наукового проекту з пріоритетними напрямками розвитку світової науки;

рекомендувати шляхи продовження власного дослідження.

Згідно з вимогами ОПП студент оволодіває такими *компетентностями*:

I. Загальнопредметні:

1. Здатність до цілеспрямованого накопичування знання, самостійного пошуку та опрацювання інформації;
2. Вміння організовувати творчі колективи з метою розв'язання комплексних міжпредметних проблем;
3. Здатність застосовувати набуті знання та навички у практичних ситуаціях, виявляючи ініціативу та підприємливість;
4. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації;
5. Здатність взаємодіяти з представниками інших професійних груп гуманітарної сфери.

II. Фахові:

1. Здатність виявляти та опрацьовувати історичні джерела різних видів, аналізувати наукові тексти та узагальнювати цю інформацію;
2. Здатність здійснювати історичні дослідження з визначеної тематики, в тому числі використовуючи методологічний інструментарій інших гуманітарних наук, застосовуючи інформаційно-комунікативні технології та інформаційні бази даних;
3. Вміння створювати тексти однією з іноземних мов з використанням термінів, які прийняті в фаховому середовищі;
4. Здатність брати участь у дискусії з певної наукової проблеми, у різних формах наукової комунікації;
5. Здатність відрізнити специфіку у підходах до вирішення проблем в галузі історії та археології представників різних наукових напрямів та шкіл, критично осмислювати новітні досягнення історичної науки;
6. Вміння застосовувати принципи та методи педагогіки і психології у навчально-виховному процесі в середніх, професійно-технічних закладах та в системі післядипломної освіти.
7. Здатність застосовувати поглиблені знання з обраної спеціалізації при розробці (у відповідності до певних вимог) наукових проектів прикладної спрямованості, а також при вирішенні певних практичних проблем.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни.

ТЕМА 1. Вступ до курсу «Регіональні аспекти історичної демографії».

ТЕМА 2. Основні демографічні показники регіонів світу

ТЕМА 3. Структури народонаселення регіонів

ТЕМА 4. Історія обліку народонаселення регіонів

ТЕМА 5. Джерела звісток про людність України.

ТЕМА 6. Історія народонаселення та демографічна політика.

1. Програма навчальної дисципліни

Кредит І-ІІ. Система демографічних знань..

ТЕМА 1. Вступ до курсу «Регіональні аспекти історичної демографії».

Предмет курсу «Регіональні аспекти історичної демографії». Мета та завдання курсу. Структура та основні проблеми курсу. Історіографія та джерельна база курсу. Предмет демографічної науки. Предмет історичної демографії. Демографія і статистика населення. Історія формування демографічних знань. А.Гійяр, Е.Енгель. Демологія. Дж.Граунт. Т.Мальтус. Теорія демографічних переходів. Теорія оптимуму народонаселення. Проблема старіння народонаселення. Основні напрями досліджень з історичної демографії. Методи демографічного дослідження. Зв'язок демографії з іншими науками. Зв'язок між історією і демографією та виникнення на їхньому перетині історичної демографії. Чисельність і структура населення. Категорії населення: постійне, наявне, юридичне

ТЕМА 2. Основні демографічні показники регіонів світу

Три види руху населення: природний, територіальний, соціальний. Природний приріст населення та його складники: народжуваність, смертність, шлюбність, розлучуваність. Загальні і частинні демографічні коефіцієнти. Спеціальні коефіцієнти. Середня тривалість життя. Репродуктивний вік. Спеціальний коефіцієнт народжуваності. Простий, розширений та звужений режими відтворення. Сумарний коефіцієнт відтворення. Брутто і нетто коефіцієнти відтворення. Відмінності у показниках народжуваності, смертності та природного відтворення в різних регіонах світу. Територіальні переміщення населення (міграції): в'їзд, виїзд і сальдо міграції. Класифікації міграцій по різних ознаках.

ТЕМА 3. Структури народонаселення регіонів

Віково-статева структура населення. Розподіл населення за основними віковими групами. Побудова віково-статевої піраміди. Показник старіння народонаселення. Сімейношлюбна структура населення. Основні типи сім'ї. Нуклеаризація сім'ї. Головні процеси, що впливають на демографічний розвиток сім'ї. Демографічний аналіз шлюбності та розлучуваності. Коефіцієнт урбанізації. Освітній рівень. Етнічна структура. Принципи визначення етнічної приналежності. Прямі і непрямі показники етнічної структури населення: етнічна (національна) приналежність, рідна і розмовна мови, місце народження і походження, громадянство (підданство), конфесія, расова приналежність. Наявність цих показників у переписах населення різних країн світу. Визначення етнічного складу населення за допомогою непрямих показників. Фактори, що впливають на зміну етнічного складу населення.

ТЕМА 4. Історія обліку народонаселення регіонів

Історія обліку населення світу у Стародавню добу та Середньовіччі (римські цензи, «Книга страшного суду»). Облік населення на українських в часи Руської держави, Великого князівства Литовського та козаччини. Облік народонаселення України в складі Російської та Австро-Угорської імперіях. Всеросійський перепис населення 1897 р. Радянська доба. Перший Всеукраїнський перепис населення 2001 р. Основні вимоги до перепису населення: загальність, миттєвість, наявність єдиної встановленої програми, поіменність і безпосереднє одержання відомостей у населення, централізоване керування переписом. Особливості організації поточної статистики народонаселення. Вибіркові обстеження. Первинна і вторинна демографічна інформація.

Кредит ІІІ. Народонаселення регіонів в історичній ретроспективі

ТЕМА 5. Джерела звісток про людність України.

Ревізькі казки. Польські люстрації. Інформативні можливості поточної статистики народонаселення. Метричні книги. Сповідний розпис, приходські книги. Реєстр Війська Запорозького 1649 р. Переписні книги 1666 року. Генеральний опис Лівобережної України 1765-1769 рр. Загальноросійські ревізії. Інформативні можливості Всеросійського перепису населення 1897 р. Матеріали радянських переписів населення. Результати всеукраїнського перепису населення 2001 р. та особливості сучасного поточного обліку.

ТЕМА 6. Історія народонаселення та демографічна політика.

Динаміка населення Світу та закономірності його відтворення. Народонаселення України під владою Російської та Австро-Угорської імперій. Демографічний потенціал Української РСР. Демографічні процеси в сучасній Україні. Українці в Світі. Демографічна політика у Давньому Світі. Грецька колонізація. Регулювання відтворення населення Октавіаном

Августом і його наступниками. Прояви демографічної політики в державах середньовічної Європи. Основні напрямки демографічної політики в розвинених індустріальних країнах. Законодавство про шлюб. Регулювання народжуваності. Допомоги сім'ям (сімейні дотації, відпустки для догляду за дитиною, допомога самотнім батькам, кредитні, житлові, податкові пільги). Основні напрямки демографічної політики в СРСР. Запровадження аліментів, прийняття закону про холостяків, самотніх та малодітних громадян. Заходи демографічної політики в Україні.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
	Усього	у тому числі		
		Л	с	с.р
1	2	3	4	5
Кредит 1-2. Система демографічних знань.				
Тема 1. Вступ до курсу «Регіональні аспекти історичної демографії».	15	2	2	11
Тема 2. Основні демографічні показники	15		2	11
Тема 3. Структури народонаселення регіонів	15			11
Тема 4. Історія обліку народонаселення регіонів	9			11
Разом:	60	2	4	44
Кредит 4. Народонаселення регіонів в історичній ретроспективі.				
Тема 5. Джерела звісток про людність України.	9	2	2	11
Тема 6. Історія народонаселення та демографічна політика.	9	0	2	13
Разом:	30	2	4	24
Усього годин:	90	4	8	78

5. Теми лекційних занять Денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
<i>Кредит 1. Система демографічних знань.</i>		
1	Тема 1. Вступ до курсу «Населення світу: проблеми етнодемографії».	2
2	Тема 2. Основні демографічні показники	2
<i>Кредит 2. Система демографічних знань.</i>		
3	Тема 3. Структури народонаселення регіонів	2
	Разом:	6

6. Теми практичних занять Денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
<i>Кредит 1. Система демографічних знань</i>		
1	Тема 1. Вступ до курсу «Населення світу: проблеми етнодемографії».	2
2	Тема 2. Основні демографічні показники	2
<i>Кредит 2. Система демографічних знань</i>		
3	Тема 3. Структури народонаселення регіонів	2
	Разом:	6

7. Самостійна робота Денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
<i>Кредит 1. Система демографічних знань</i>		
1	Тема 1. Вступ до курсу «Населення світу: проблеми етнодемографії».	11
2	Тема 2. Основні демографічні показники	11
<i>Кредит 2. Система демографічних знань</i>		
3	Тема 3. Структури народонаселення регіонів	11
4	Тема 4. Історія обліку народонаселення регіонів	15
<i>Кредит 3. Народонаселення регіонів в історичній ретроспективі.</i>		
5	Тема 5 Джерела звісток про людність України	15
6	Тема 6 Історія народонаселення та демографічна політика	15
	Разом:	78

8. Індивідуальне навчально-дослідне завдання

Індивідуальне науково-дослідне завдання складається з двох напрямів :

I – підготовка доповіді з висвітленням проблем (для студентів ДФН).

9. Форми роботи та критерії оцінювання

Зміст курсу поділений на 3 кредити. Кожний кредит включає в себе лекції, семінарські заняття, самостійну роботу студентів, які завершуються рейтинговим контролем рівня засвоєння знань програмного матеріалу даної частини курсу.

Рейтинговий контроль знань студентів здійснюється за 100-бальною шкалою

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка ECTS	Сума балів	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи, практики	для заліку
A	90-100	5 (відмінно)	5/відм./зараховано
B	80-89	4 (добре)	4/добре/ зараховано
C	65-79		
D	55-64	3 (задовільно)	3/задов./ зараховано
E	50-54		
FX	35-49	2 (незадовільно)	Не зараховано

Критерії оцінювання відповідей на студентів на семінарських заняттях

Враховується:

1. рівень осмислення навчального матеріалу;
2. рівень сформованості аналітичних умінь і концептуальних підходів;
3. повнота розкриття питання, логіка викладу, культура мовлення;
4. використання додаткової літератури;
5. порівняння, зв'язок із практикою, висновки.

Бали	Критерії оцінювання
"Відмінно" – 5	Досконале знання та розуміння понятійного апарату з тієї чи іншої теми, вільне оперування різноманітними класифікаціями. Відповідь на поставлені питання повна, насичена глибокими та розгорнутими судженнями. Викладений матеріал має доказовий, логічний і послідовний характер. Студент володіє способами концентрованого викладу матеріалу. Демонструє творче застосування знань при переформатуванні запитання. У відповіді майже не трапляються мовленнєві помилки.
"Добре" – 4	Відповідь майже повна, має усвідомлений та достатньо розгорнутий характер. Понятійна основа базується на обраній класифікації. Відповідь структурована, проте наявні окремі помилки у послідовності викладу. Недостатньо вираженою та аргументованою є доказова база. Студент вільно оперує знаннями, може застосовувати їх у новій навчальній ситуації. У відповіді трапляються окремі мовленнєві помилки.
"Задовільно" – 3	Відповідь неповна, фрагментарна. Знання мають недостатньо стійкий та послідовний характер. Вони застосовуються переважно для виконання завдань репродуктивного характеру. У відповідях відсутні посилання на фундаментальні дослідження з певної проблеми. Відповідь має формальний характер, відсутня чіткість, структурованість. Студент використовує лише окремі знання у новій навчальній ситуації. У відповіді наявні фактичні та мовленнєві помилки.
"Незадовільно" – 2	Студент неспроможний відтворити інформацію у певній послідовності. Оперує лише загальними фразами. Відтворює лише окремі фрагменти, називає лише розрізнені факти, дає відповідь у формі висловлювання (судження). Наявні грубі фактичні та мовленнєві помилки.

Розподіл балів, які отримують студенти

Кількість балів у кінці семестру повинна складати від 150 до 300 балів (за 3 кредити), тобто сума балів за виконання усіх завдань.

Відповідний розподіл балів, які отримують студенти за 3 крд.

Поточне оцінювання та самостійна робота								КР	Накопичувальні бали/ Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	10 0	300/ 100
50	50	50	50	25	25	25	25		

Коефіцієнт для іспиту – 0,6. Іспит оцінюється в 40 б.

9. Засоби діагностики

Діагностика і контроль засвоєння програмного матеріалу здійснюється за кредитно-трансферною системою. Оцінка успішності знань студентів здійснюється в двох формах: поточний контроль (письмові роботи – реферати, контрольні) і підсумковий контроль (залік).

а) поточний контроль за роботою та рівнем знань та вмінь через усне та письмове опитування;

б) письмові контрольні та самостійні роботи;

в) тестові завдання;

г) співбесіди на консультаціях.

10. Методи навчання

Усний виклад матеріалу, наукова розповідь, спрямована на аналіз фактичного матеріалу; пояснення – вербальний метод навчання, за допомогою якого розкривається сутність певного явища, закону, процесу; проблемне навчання, робота з підручником та додатковими джерелами, порівняльний аналіз; ілюстрація – метод навчання, який передбачає показ предметів і процесів у їх символічному зображенні (малюнки, схеми, графіки).

11. Рекомендована література

Базова

1. Прибиткова І.М. Основи демографії : посібник для студентів гуманітарних і суспільних фактів вузів / І.М. Прибиткова. Ред. Н.І. Гриценко, В.П. Недашківський. - Київ : АртЕк, 1995. - 256с.
2. Демографический энциклопедический словарь М.: 1985 608 с. – Доступний з: <http://demography.academic.ru/>
3. «Народонаселение. Энциклопедический словарь», «Большая Российская энциклопедия», 1994 г.
4. Підгорний А.З. Курс демографічної статистики: Навчальний посібник, - Одеса.: ОДЕУ, 2008. – 133 с.
5. Казьмина О. Е., Пучков П. И. Основы этнодемографии: Учеб. пособие / Ин-т «Открытое ово». — М.: Наука, 1994.
6. Муромцева Ю.І. Демографія: Навчальний посібник. - К.: Кондор, 2008. - 300 с. 6
7. Щербаков А.И. Основы демографии и государственной политики народонаселения : учеб. пособие для вузов / А.И. Щербаков, М.Г.Мдинарадзе. - М. : Академ. Проект, 2005. - 208 с.
8. Архангельский В.Н., Иванова А.Е., Рыбаковский Л.Л., Рязанцев С.В. Практическая демография: Учебник.– М.: ЦСП, 2005. – 280 с.
9. Рыбаковский Л.Л. Миграция населения. Три стадии миграционного процесса. (Очерки теории и методов исследования). М., 2003. 217 с.
10. Боярский А.Я. Население и методы его изучения. М.: Статистика, 1975. 11. Медков В.М. Демография: Учебное пособие. Серия "Учебники и учебные пособия". - Ростов-на-Дону: "Феникс", 2002. - 448 с.
12. Кислий О.Є. Демографічний вимір історії. – К., 2005. – С. 3-87.
13. Методы исследования: Демография: проблемы и перспективы. – М., 1986. – 184 с.

Допоміжна

1. Методология и методы изучения миграционных процессов: междисциплинарное учебное пособие. Под ред. Ж. Зайончковской, И. Молодиковой, В. Мукомел – Центр миграционных исследований - М., 2007, 370 с. Доступно з:

http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/FIELD/Moscow/pdf/Manual_on_Migration.pdf

2. Переведенцев В.И. Методы изучения миграции населения. М.1975.
3. Романцов В.О. Населення України і його рідна мова за часів радянської влади та незалежності (XX - початок XXI століття) - К.: Видавництво ім. Олени Теліги, 2003. – 184 с.
4. Миграция населения // Под. ред. Ж.Зайончковской – М., 1992.
5. Методы исследования. – М. 1986.
6. Матвеев Г.К. Советское семейное право. – М. – 1985.
7. Волошин Ю. Сучасні історико-демографічні дослідження ранньомодерного українського суспільства: методологічний дискурс // ПІ. – 2007. – №1. – С. 21.
8. Сердюк І. Полкових городів обивателі: історико-демографічна характеристика міського населення Гетьманщини другої половини XVII - Полтава, 2011. – 304 с. Доступно з:
9. Блюм А. Методика анализа в исторической демографии / пер. с франц. С. Хока и Ю. Егоровой – М., 1997.
10. Бродель Ф. Что такое Франция? Книга вторая: Люди и вещи. Ч 1: Численность народонаселения и её колебания на протяжении веков. – М., 1995.
11. Вишневский А. Г. Избранные демографические труды: в 2 т. – М., 2005.
12. Миронов Б. Социальная история России периода империи. (XVIII–нач. XIX вв.): В 2-х т. 3-е изд. испр., доп. – СПб., – 2003.
13. Миронов Б. Русский город в 1740– 1860-е годы: Демографическое, социальное и экономическое развитие. Л., 1990.
14. Арьес Ф. Ребёнок и семейная жизнь при Старом порядке / пер. с франц. – Екатеринбург, 1999. – С. 13.
15. Портнова Т. Міське середовище і модернізація: Катеринослав середини XIX століття. – Дніпропетровськ, 2008. – С. 29.
16. Верменич Я.В. Історична урбаністика в Україні: теорія містознавства і методика літочислення / НАН України. Інститут історії України. – К., 2011. – 306 с.
17. Мицик, Ю. Малознана люстрація українських земель 1628-1634 рр. / Ю. Мицик. - С.121-123. // Київська старовина. - Київ. - 2010г. N 1
18. Сакало О. Джерела історичної демографії: сповідний розпис / О. Сакало // Наукові записки: Зб. праць молодих вчених та аспірантів / Інститут української археографії та 7 джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАН України. Т. 19 (у 2-х кн.). Тематичний випуск: —Джерела локальної історії: методи дослідження, проблеми інтерпретації, популяризації. Книга 1. – К., 2009. – С. 379–386.
19. Гузенков С. Метричні книги як джерело з соціальної історії Південної України другої половини XIX – початку XX ст.: інформативні можливості (на матеріалах Державного архіву Запорізької області) // Наукові записки: Збірник праць молодих вчених та аспірантів. – Т.6. – К., 2001. – С. 206–209.
20. Гузенков С. До питання про методику обробки метричних книг // Наукові записки: Збірник праць молодих вчених та аспірантів. – Т.7. – К., 2001. – С. 334–338.
21. Сакало О. Сповідний розпис як джерело дослідження форм сімейної організації // Історія релігій в Україні. – Львів: Логос, 2007. – Кн. I. – С. 781-785.
22. Сердюк І. Особливості відображення вікових категорій населення Лівобережної України в Румянцевському описі Малоросії // Вісник Черкаського університету. Сер. „Історичні науки”. – Черкаси, 2008. – Вип. 133–134. – С. 55-62.
23. Сердюк І. Румянцевський опис Малоросії як джерело вивчення демографічних характеристик міст Гетьманщини // Історична пам'ять. –2008. – № 3. – С. 144-152.
24. Сердюк І. Генеральний опис Лівобережної України 1765-1769 рр.: виміри локальної демографічної історії // Наукові записки. Т.19. Кн.1. С.407-416.
25. Вступна стаття // Люстрації королівщин українських земель XVI- XVIII ст.: матеріали до реєстру рукописних та друкованих текстів / НАН України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського ; уклад.:Р. Майборода . – Київ : Б.в., 1999 . – 312 с.
26. Сповідальні книги Київської митрополії XVIII ст. як спосіб церковного контролю за мораллю парафіян / О. О. Романова // Український історичний журнал. - 2008. - № 4. - С. 122-148
27. Мордвінцев В. Сповідальні книги // КС. – 1995. – № 3. – С. 84-87
28. Пелипенко Н. Сповідний розпис села Усівка Басанської сотні Переяславського полку за 1775 рік: сутність, структура, значення // Історія релігій в Україні. – Львів: Логос, 2005. – Кн. I. – С. 467-472;

29. Гісцова Л. З. Сповідна книга Старокодацької запорозької хрестової наміснії 1766 року як джерело до вивчення історії поселень вольностей військових // Січеславський альм. – Дніпропетровськ: Нац. гірнич. ун-т, 2006. – Вип. 2. – С. 20-27
30. Миронов Б. Н. Исповедные ведомости – источник о численности и социальной структуре православного населения России XVIII – первой половины XIX в. // Вспомогательные исторические дисциплины. – Л.: Наука, 1989. – Вып. XX. – С. 102-117
31. Швидько Г.К. Переписні книги 1666 року як джерело до історії Української козацької держави періоду її формування / Г.К. Швидько – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sa.nmu.org.ua/pdf/2014/Shvidko_novi_materiali.pdf.
32. Соціальна історія Наддніпрянської України в другій половині XIX – на поч. XX ст.: Посібник для практичних занять та самостійної роботи для студентів історичних факультетів / Упоряд. В. О. Куліков, М. В. Проценко. – Харків: Вид-во ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2007. – 63 с.
33. Сергій Чорний Національний склад населення України в XX сторіччі. Довідник., Київ 2001. – Доступний з: <http://etno.uaweb.org/nsklad/index.html>